

ranu od XII. do XX. stoljeća analizira interdisciplinarno, i s obzirom na pojedince, i s obzirom na društvene zajednice. Razmotreni su povijesni, moralni, etički, filozofski, pravni i drugi aspekti kategorije časti. Konačno, treba osobito pohvaliti organizatore simpozija za izuzetno dobru organizaciju. Za iduću godinu najavljeno je objavljivanje zbornika radova sa simpozija u časopisu *Acta Histriae*.

Zoran Ladić

Mladen Ibler, *Hrvatski grb u srednjovjekovnoj Švedskoj*

Tragajući za pečatom Ivana Anža Frankopana (u švedskoj povjesnici poznat pod imenom Johan Franke) - koji je kao namjesnik (*fogdare, hövitsman*) kralja Erika Pomeranskog vladao Östergötlandskim lenom između 1426. i 1434. godine¹ - u bogatoj zbirci Kraljevske biblioteke u Stockholmu ("*Svenske sigiller från medeltiden*", str. 70) naišao sam na otisak pečata u sredini kojega se nalazi srednjovjekovni hrvatski državni grb - motiv šahovnice - sa pet polja u vodoravnom nizu i četiri polja u okomitom nizu. U crno - bijelom crtežu tušem prvo polje u gornjem nizu crne je boje. Grb je opasan kružnim poljem, u kojem je gotičkim minuskel - pismom upisano ime *Hindrik Kristens'* (vidi sliku uz tekst).

Pobudu na traganje za otiskom Frankopanova pečata potaknula je u meni činjenica što se u Švedskom državnom arhivu nalazi prijepis dokumenta u kojem je naznačen pečat Ivana Anža Frankopana,² a i tvrdnja švedskog povjesničara Styffea da se je na jednoj drugoj ispravi iz 1426. godine uz pečate svjedoka nalazio i Frankopanov pečat.³ Provjera u Švedskom državnom arhivu pokazala je da su od navedenih pečata dva uništena i jedan izgubljen, pa nažalost i Frankopanov.

Pečat s grbom koji se vidi na slici uz ovaj tekst odgovara srednjovjekovnom hrvatskom državnom grbu. S izvornog dokumenta prerisao ga je prvi urednik zbirke švedskih isprava *Diplomatarium Suecanum*, J. G. Liljgren, koji je namjeravao izdati zbirku srednjovjekovnih švedskih pečata. Uz crtež, rukom je dopisao "*Dipl. Vadst.*" (*Diplomatarium Vadstenensis*) kako se u 19. stoljeću nazivala zbirka isprava i arhivskog materijala samostana Vadstena, a koja je danas najvećim dijelom sabrana u *Diplomatarium Suecanum*.⁴

Isprava s koje je pečat precrtan datira od 7. kolovoza 1502. godine. Tom ispravom kraljev štitonoša (*väpnaren*) Kristiern Hindriksson potvrđuje da je njegov pokojni otac, plemić Hindrik Kristiersson određeni dio svog imanja (zemljišta) svojedobno darovao jednoj ubožnici u mjestu Skänninge.⁵ Može se primjetiti da je u srednjovjekovnoj Švedskoj (kao što je još i danas običaj na Islandu) često sin preuzimao očevo ime uz dodatak -son, čime je nastalo novo prezime. Docent dr. Birgitta Fritz pronašla je u Švedskom državnom arhivu još nekoliko izvornih isprava, iz kojih se povijest pravno-imovinskih odnosa ove plemićke obitelji može pratiti do sredine XV. stoljeća.

Postavlja se pitanje odakle je i na koji način ovaj grb mogao doći do jedne švedske plemićke obitelji?

U etnografskom i grboslovnom pogledu motiv šahovnice poznat je u Iranu još iz ranog željeznog doba (1250. - 1100. god. pr. Kr.) U Hrvatskoj motiv grba sa 5 x 5 uzdignutih i udubljenih polja nalazimo na prsima i krilima sokola isklesanih na umjetnički

izrađenoj krstionici, koju je vjerojatno Petar Krešimir IV. (1056.-1073.) darovao Splitskoj nadbiskupiji. U kovinskom uresu, koji je naden u jednom starohrvatskom grobu zajedno s ostacima starohrvatskog odijela, može se vidjeti stari hrvatski grb izrađen od kovine. Taj je grb sličan grbovima na krilima sokolova u splitskoj krstionici. Hrvatski kraljevi, kao što je to bio običaj onoga doba, imali su svoj osobni i državni pečat, no nažalost ni pečatnici ni otisci grbova iz kraljevskih vremena nisu se očuvali u izvornicima do danas. Najstariji izvorno očuvani otisci državnog grba kraljevine Hrvatske i Dalmacije, otisnuti u crvenom vosku, potječu iz XV. i početka XVI. stoljeća. Broj polja varirao je od 4 x 5 do 8 x 8, a tijekom vremena ustalio se na najčešćem obliku od 5 x 5 polja.⁶

Sigurno da je slikoviti motiv šahovnice kao znamen od davnine bio privlačan za srednjovjekovne vitezove i plemićke obitelji središnje Europe, a rjeđe se pojavljuje i u Skandinaviji. Uz jedan prozor na zidu danskog dvorca Kronborg iz doba Erika Pomeranskog (oko 1427. godine) može se uočiti nekoliko grbova, a jedan od njih djelomično u svojoj gornjoj trećini ima tri reda po 8 šahovskih polja.⁷ Slično, i u nekoliko grbova švedskog plemstva, posebice plemstva njemačkog podrijetla iz XVII. i XVIII. stoljeća, mogu se naći elementi šahovnice. Međutim, niti jedan od njih nije identičan hrvatskom državnom grbu kao ovaj u pečatu obitelji Kristiernsson iz XV. stoljeća. Ugledni švedski heraldičar Jan Raneke⁸ uz grb ove obitelji spominje i sličan grb plemića Tomasa Peterssona - njegovo bi podrijetlo također bilo zanimljivo istražiti te možebitno utvrditi vezu s podrijetlom grba obitelji Kristiernsson.

Na temelju spoznaja koje sam u Švedskoj stekao o odnosu Ivana Anža Frankopana i skandinavskoga kralja Erika Pomeranskog, postoje dvije mogućnosti kako je motiv hrvatskoga grba mogao doći do obitelji štitonoše Kristiernssona. Godine 1424. prvi kralj Kalmarske unije Erik Pomeranski na svom putu preko Budima, Senja, Venecije i Dubrovnika odlazi na hodočašće u Sv. Zemlju. Prema izvornom mletačkom povjesničaru Morosiniju,⁹ najveći dio svoje pratnje te 1000 konja kralj ostavlja u Senju, gradu hrvatskoga bana Nikole IV. Frankopana. Samo sa tridesetak članova svoje pratnje nastavlja put za Veneciju i odavle preko Dubrovnika za Jeruzalem.

Nakon četiri mjeseca, tijekom svog povratka kralj Erik Pomeranski opet prolazi kroz Senj i sa svojom pratnjom preko Budima vraća se u Skandinaviju. Za njim, preko Venecije u Skandinaviju odlazi i Ivan Anž Frankopan. Nije isključeno da se štitonoša Kristiernsson nalazio u kraljevoj pratnji te da je za boravka u Senju vidio hrvatski grb i preuzeo ga kao grb svoje obitelji. Na drugu pak mogućnost ukazuje boravište obitelji Kristiernsson. Naime, prema izvornim podacima ta je obitelj živjela u mjestu Bråbo u lenu Östergötland,¹⁰ kojim je do 1434. kao namjesnik kralja Erika Pomeranskog upravljao Ivan Anž Frankopan. Iz toga proizlazi da je plemić Kristiernsson u to vrijeme bio Frankopanov štitonoša i podanik. Ne može se dakle odbaciti niti zamisao da je štitonoša Kristiernsson taj grb nosio dopuštenjem Ivana Anža, sina hrvatskog bana Nikole IV. Frankopana. Nakon odlaska Ivana Anža Frankopana iz Švedske obitelj Kristiernsson možda je zadržala hrvatski grb kao svoj obiteljski znamen. Inače, imanje te plemićke obitelji je samo tridesetak kilometara udaljeno od Frankopanova dvorca Stegeborg.

Iz mletačkih i švedskih srednjovjekovnih izvora znamo da se Ivan Anž Frankopan - "Giouan Franco, baron honorato et apretiato dalla corona di Dacia", kako ga nazivaju mletački izvori¹¹ - na putovanjima po švedskim krajevima kretao okružen pratnjom od najmanje stotinjak konjanika te da je njegov dvorac bio uređen po europskom uzo-

ru.¹² Nije isključena niti mogućnost da je i plemić Tomas Petersson, čiji grb spominje švedski heraldičar Ranke, bio jedan od Frankopanovih štitonoša.

Svakako navedene hipoteze nije moguće potvrditi bez temeljitog i sustavnog istraživanja neidentificiranih pečata i isprava u Švedskom državnom arhivu te drugim švedskim arhivima. Takvo bi istraživanje možda dovelo do zanimljivih detalja, koji bi upotpunili najnovije spoznaje o vezama između hrvatskog i švedskog plemstva u kontekstu srednjovjekovne Europe.

Bilješke:

- 1 Ibler, M., Strčić, P.: Skandinavski kralj Erik VII. Pomeranski u Dubrovniku i Ivan VI: Anž Frankopan kraljevski upravitelj u Švedskoj (XV. stoljeće) - rad predan HAZU, srpanj 1999.
- 2 Riksarkivet, Stockholm: Exhib. Joh. Westhio 1683, Biogr. K, 20; Kyle, Hans fol. 38r RA
- 3 Styffe, C. G.: Skandinavien under Unionstiden, Stockholm, 1911., str. 263 (bilješka)
- 4 Malmberg, S., 1. arkivarie Landsarkivet i Vadstena: personal communication.
- 5 Riksarkivet, Stockholm: Öglds läns renov. dombok 17b, Göta hovrätts arkiv (Bobergs hdsting 1669, 10/3), Jönköping.
- 6 Mandić, D.: Hrvatski kockasti grb - njegov postanak i upotreba tijekom stoljeća; Hrvatska Revija, München, 1970, vol. 4, str. 639.-652.
- 7 Olsen, A. R.: Herre i Norden, Kobenhavn, 1995., str. 23.
- 8 Raneke, J.: Svenska medelstid vapen I., Lund, 1982., str. 100.
- 9 Vangensten C. L. Ove: Erik af Pommern i Venedig 1424. Antonio Morosinis Kronike og Aktsykker fra Archivio di Stato ai Frari, Venedig; Danske Magasin, 1913., vol. I. 6. ser., str. 77.-80.
- 10 Almquist, J. E.: Lagsagor och domsagor i Sverige I; P. A. Norstedt och Söners Förlag, Stockholm, str. 131.
- 11 Ramusio Battista, R. M. G.: delle Navigazioni et Viaggi, Venetia, MDCVI, str. 206.-211.
- 12 Lundberg, G.: Stegeborg under middeltigen, Norrköping, 1978., str. 79.-83.